

Безпека життя та охорона здоров'я - головні завдання сучасного суспільства

**Збірник доповідей студентської
регіональної наукової конференції**

Безпека життя та охорона здоров'я – головні завдання сучасного суспільства

Збірник доповідей студентської
регіональної наукової конференції

Випуск 6

Особливості перекладу англійських медичних епонімічних термінів на українську мову

Близнюк Анна, студентка Луцького базового медичного коледжу, III курс, спеціальність «Сестринська справа»

Науковий керівник: Вознюк Т.В., викладач англійської мови

В українській та англійській медичній термінології для позначення багатьох понять використовуються епоніми – назви, утворені від власних імен лікарів, вчених, літературних персонажів тощо[2]. Наприклад, жгут Есмарха – *Esmarch's tourniquet*; синдром Мюнхаузена (неправдоподібні скарги на стан здоров'я) – *Munchausen syndrome*; синдром "Аліси в країні чудес" (поєднання деперсоналізації і галюцинацій) – *Alice in Wonderland syndrome*. Це або похідні терміни (наприклад, *narcissism* – нарцисизм, *darwinism* – дарвінізм), або термінологічні словосполучення, де прізвище може бути як у загальному, так і у родовому відмінку: *Leksell apparatus* – апарат Лексела; *Friedmann's disease* – синдром Фридманна. До епонімів також відносять топоніми – терміни похідні від географічних назв (*Japanese encephalitis* – японський енцефаліт, *Malta fever* – мальтійська гарячка, бруцельоз) [3].

Об'єктом дослідження виступають медичні термінологічні одиниці англійської мови, утворені на основі імен власних з опорою на Англо- Український ілюстрований медичний словник Дорланда [10] та електронний медичний словник [11].

Предметом дослідження є особливості перекладу англійських медичних епонімічних термінів на українську мову. Загальна кількість досліджених термінів-епонімів склала 350 лексичних одиниць.

Мета – визначення лінгвістичних властивостей медичних термінів епонімів та перекладацьких трансформацій, що зустрічаються при перекладі англійських текстів медичної галузі українською мовою.

Методи дослідження – в основу дослідження покладені описовий, порівняльний і кількісний методи.

Дослідженням епонімів у лінгвістиці займалися Д. С. Лотте, О. В. Суперанська, О. В. Данильченко, Г. В. Боженар та ін. Виникнення таких термінів дослідники пов'язують з

позамовними факторами: історичними, соціальними, психологічними. У мовознавстві вважають, що механізмом формування епонімічних термінів є явище метонімічного переносу [6]. Поряд з класичними епонімами з'являються нові, відображаючи як етапи розвитку нових галузей науки, так і пріоритет вченого у відкритті нових фактів.

Епонімічні терміни зустрічаються у майже всіх мікросистемах медичної термінології. В неврології епоніми складають майже 30% усього термінологічного фонду. Надзвичайно високий відсоток епонімів у номенклатурі симптомів та синдромів. Ріст епонімів пояснюється не тільки бажанням увіковічнити імена вчених та лікарів, які вперше відкрили або описали явище, хоча часто сам факт пріоритету залишається спірним та недоведеним [1]. Епонімічні терміни часто використовують, коли не вдається знайти кваліфікаційні терміни для адекватного відображення складного феномену. Крім того, опис симптомів та синдромів часто випереджує їх правильне наукове тлумачення [4].

Аналіз медичної термінології, виконаний на основі електронного медичного словника, вказує на той факт, що медичні терміни складаються [11]:

- з епонімів-термінів, два слова в складі – 54,44% (паличка Фрідлендера, хвороба Паркінсона, набряк Квінке, Буяльського метод, Воробйова спосіб, Круга концепція та ін.);

- з епонімів-термінів, з трьох слів – 15,44% (хвороба Маркиафава Мікеллі, шов Кознецова-Пенського, Мечникова теорія запалення, хвороба Бурневілья Пелації, синдром Хаммана-Річа, хвороба Вільсона-Коновалова та ін.);

- з епонімів-термінів, з чотирьох слів – 3,46% (синдром Вольфа-Паркінсона- Уайта, Анохіна біологічна теорія емоцій, хвороба Базедова-Грейвса-Перрі та ін.);

- з епонімів-термінів, з п'яти слів – 2,26 % (Якобсона-Ласка-Бехтерева-Кемпнера синдром; Хенда-Шюллера-Крістіана-Леттерера-Зіве синдром, Аллана-Касворта- Дента-Вільсона синдром та ін.).

Далі слідує різкий спад, і на терміни від 6 до 11 слів припадає 0,05%.

Англійські медичні терміни, що містять означення-прізвище, можуть перекладатися на українську мову наступними способами:

1) означення-прізвище подається у постпозиції в родовому відмінку: *Krebs cycle* – цикл Креббса; *Petri dish* – чашка Петрі; *Heryng's sign* – симптом Геринга; *Fournier's disease* – гангрена Фурньє; *Delaney's solution* – розчин Делані; *Desault's bandage* – пов'язка Дезо; *Lugol's iodine* – розчин Люголя;

2) означення-прізвище подається у постпозиції в орудному відмінку у сполученні з прийменником "за": *Gram's iodine* – розчин йодистого калію для забарвлення за Грамом; *Gram-stained smear* – мазок, забарвлений за Грамом; *Kirk's amputation* – тендопластична ампутація за Кірком;

3) присвійним прикметником, утвореним від прізвища: *Ebner's glands* – ебнерівські залози; *Lieberkuhn's crypts* – ліберкюнові кишкові залози; *Oedipus complex* – едіпів комплекс; *Gasser's ganglion* – гассерів ганглій; *gelatin of Wharton* – вартонів холодець; *Glisson's capsule* – глісонова капсула;

4) словосполученням, у якому присутнє слово "метод", "спосіб" тощо: *Monte - Carlo simulation* – моделювання методом Монте-Карло; *Muller's maneuver* – спосіб Мюллера для визначення відповідності голівки плоду і тазу; *McDonald's maneuver* – метод Мак-Дональда для визначення терміну вагітності. У таких випадках і головне слово англійського термінологічного сполучення часто перекладається словосполученням.

5) прізвищем-прикладкою: *Fourier optics* – фур'є-оптика;

6) описово (з вилученням прізвища): *Simpson's plug* – тампон для передньої тампонади носа; *Simpson light* – лампа ультрафіолетового випромінювання; *Fallopian pregnancy* – позаматкова трубна вагітність; *Mooren's ulcer* – роз'їдаюча виразка рогівки; *Morgagni's cart* – клиноподібний хрящ гортані; *Blair - Brown graft* – розщеплений шкірний трансплантат; *Ferrein's cords* – голосові зв'язки; *Morgan unit* – одиниця генетичної карти;

Іноді прізвища у таких термінах на професійному жаргоні позначають прилад, пристрій, процес тощо, і перекладаються відповідно: *Knapp's test* – проба Кнаппа на органічні кислоти у шлунку; *Liston's forceps* – кісткові

гострозубці (щипці) Лістона; *Nelaton's catheter* – еластичний катетер Нелатона; *Skinner box* – камера Скіннера для вироблення умовних рефлексів; *Starling's curve* – графік зіставлення серцевого викиду і тиску в передсерді; *Wangensteen tube* – зонд Вангенстена для шлунково-кишкової аспірації.

Окремі англійські терміни, що не мають у своєму складі прізвиська, можуть перекладатися термінами із прізвиськом: *murine leprosy* – хвороба Стефанського; *animal vaccination* – противіспова вакцина Дженнера; *dysbasia intermittens* – синдром Шарко; *condensing osteitis* – остеомієліт Гарпе; *iron agar* – середовище Вільсона-Блера. Такі англійські медичні терміни мають, як правило, й інші дублетні українські відповідники, що не містять прізвиська: *murine leprosy* – лепра щурів; *animal vaccination* – щеплення людини коров'ячою віспою; *dysbasia intermittens* – переміжна кульгавість; *condensing osteitis* – склерозивний остеомієліт; *iron agar* – залізосульфідний агар.

Іноді в деяких українських відповідниках англійських термінів, що містять прізвиська, відбувається заміна прізвиська, тобто вживається інше прізвисько: *Bamle disease* – синдром Сюльвеста; *Cori's disease* – хвороба Форбса; *Duhring's disease* – хворобливий поліморфний дерматит Брока;

Часто епоніми включені в синонімічні ряди, наприклад: мієломна хвороба, плазмоцитома, хвороба Калера, мієломатоз, множинна мієлома – *myeloid disease, plasmocytoma, Kahler's disease, myelomatosis, multiple myeloma*. Слід зазначити наступну закономірність: якщо будь-яка анатомічна структура позначається синонімічними термінами, серед яких є і традиційний епонім, то саме він використовується в якості основи у назвах хвороб, що уражають цю структуру: слухова/євстахієва труба; запалення слухової труби, євстахеїт – *auditory/Eustachian tube; inflammation of the auditory tube, eustachitis*.

Деякі вчені переконані, що слід уникати використання термінів-епонімів, оскільки власні назви не несуть практичної інформативності, а лише створені для увіковічення імен, причетних до номінації позначуваної реальії. І тому епонімічні терміни доцільно замінювати кваліфікаційними, тобто такими, що безпосередньо відображають істотні ознаки поняття [5].

Виняток становлять назви, що давно і міцно увійшли в медичну термінологію і від яких утворені похідні слова. У таких випадках епонімічні терміни залишаються як рівноправні синоніми кваліфікаційних. Так, у назвах хірургічних інструментів багато епонімічних термінів продовжують використовуватись поза конкуренцією завдяки їх чіткості та звичності: *Gant's clamp* – затискач Гампа; *Adson forceps* – пінцет Адсона; *Kocher forceps* – затискач Кохера. Інші ж дослідники, навпаки, вважають, що застосування та вивчення фахівцями медичних термінів-епонімів сприяють глибшому пізнанню еволюції клінічного мислення, діагностики, історії розвитку медицини, підвищує інтелектуальний рівень медика, адже в епонімі – частина історії та культури.

Висновок

Отже, в ході даного дослідження ми визначили наступні способи перекладу англійських медичних епонімічних термінів:

- 1) означенням-прізвищем у постпозиції в родовому відмінку;
- 2) означенням-прізвищем у постпозиції в орудному відмінку у сполученні з прийменником;
- 3) присвійним прикметником, утвореним від прізвища;
- 4) словосполученням, у якому присутнє слово "метод", "спосіб" тощо;
- 5) прізвищем-прикладкою;
- 6) описово (з вилученням прізвища).

Унаслідок концептуальної диференціації певних аспектів професійної мовної картини світу відбувається збільшення об'єму епонімічних термінів, тому ми вважаємо, що *перспектива* подальшого дослідження англійських епонімів пов'язана не лише з аналізом особливостей їхнього перекладу, а й специфікою функціонування даних термінів в англійській мові.

Література

1. Кияк Т.Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник / Т.Р.Кияк, О.Д.Огуй, А.М.Науменко. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.

2. Курносова Н.О. Проблеми стандартизації та уніфікації науково-технічної термінології / Курносова Н.О., Курносова Р.В. Режим доступу <http://eprints.zu.edu.ua/3657/1/05knontt.pdf>.

3. Матяшин И.М. Симптомы и синдромы в хирургии (эпонимы). / И.М.Матяшин, А.А.Ольшанецкий, А.М.Глузман. – 2-е изд., перераб. и доп. – Киев: Здоровья, 1982. – 184 с.

4. Микульчик Р. Б. Будова складних і складених епонімів української фізичної термінології / Роман Микульчик // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – Серія «Проблеми української термінології». – 2007. – № 593. – С. 53–56.

5. Михайлишин Б. П. З історії термінів-епонімів / Б. П. Михайлишин // Мовознавство. – 1994. – № 4–5. – С. 45–50.

6. Панько Т. І. Українське термінознавство : підруч. / Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. – Львів: Світ, 1994. – 216с.

7. Топоров Г. Н. Эпонимические термины в клинической анатомии человека: словарь / Г. Н. Топоров. – К.: Вища шк., 1988. – 160 с.

8. Шапочка К. Особливості перекладу власних назв у романі Дена Брауна «Код да Вінчі» / Катерина Шапочка / Науковий Вісник Херсонського Державного Університету серія «Лінгвістика»: Збірник наукових праць. – Херсон: Видавництво ХДУ. – 2010. – Вип. 10. – С. 421 – 424.

9. Яворський О. Г. 806 клінічних епонімічних синдромів із симптомним та авторським показниками / О. Г. Яворський. – Л.: Камула, 2006. – 304 с.

10. Англо-Український ілюстрований медичний словник Дорланда. У двох томах. – Львів: Наутілус, 2002. – 2688 с.

11. <http://medical-dictionary.thefreedictionary.com>